
Fornleifaskráning í Litlu-Sandvík, Árborg

Ragnheiður Gló Gylfadóttir

FS1112-26281

Fornleifastofnun Íslands

Reykjavík 2026

Verkefnanúmer MÍ: 3623

Kápumynd: Kotferjugata ÁR-202:025, horft til SSA

©Fornleifastofnun Íslands 2026

Bræðraborgarstígur 9

101 Reykjavík

Sími: 551 1033

Netfang: fsi@fornleif.is

Vefur: www.fornleif.is

Samantekt

Í þessari skýrslu er fjallað um niðurstöður fornleifaskráningar sem fór fram í byrjun september 2026 innan tæplega 5 ha deiliskipulagsreits (L211958) í Litlu-Sandvík, í sveitarfélaginu Árborg. Unnið er að nýju deiliskipulagi fyrir svæðið og fyrirhuguð er uppbygging á þremur byggingarreitum. Við skráninguna voru skráðar tvær fornleifar á jafnmörgum minjastöðum og báðar töldust í mikilli hættu vegna fyrirhugaðra framkvæmda.

Efnisorð: Deiliskráning, Fornleifaskráning, Litla-Sandvík, Árborg, Fornleifastofnun Íslands

Summary

This report presents the results of an archaeological survey conducted in September 2026, within approximately a 5-hectare planning area (L211958) at Litla-Sandvík, Árborg municipality. In total two archaeological sites were surveyed; both were considered at high risk due to the proposed construction.

Keywords: Site plan, Archaeological survey, Institute of Archaeology, Árborg municipality, Litla-Sandvík

Efnisyfirlit

1.	Inngangur	7
2.	Um fornleifaskráningu	8
3.	Aðferðir	10
4.	Fornleifaskrá	12
	ÁR-202 Litla Sandvík	12
5.	Niðurstöður	15
	Heimildaskrá	17
	Minjakort	18

Mynd 1: Deiliskipulagsreiturinn er 4,8 ha og afmarkast af blárri línu á myndinni. ©Loftmyndir ehf

1. Inngangur

Í byrjun september 2026 var unnin fornleifaskráning innan deiliskipulagsreits (L211958) í landi jarðarinnar Litlu-Sandvíkur í sveitarfélaginu Árborg. Skráningin var gerð að beiðni landeigenda vegna nýs deiliskipulags innan 4,8 ha svæðis en þar er fyrirhuguð uppbygging á þremur byggingarreitum. Engin fornleifaskráning hefur áður verið gerð á svæðinu en Fornleifastofnun Íslands vann heimildauttekt fyrir Sandvíkurhrepp árið 2002 og byggir skráningin á grunni hennar.¹ Alls voru skráðar tvær fornleifar innan úttektarsvæðis en að auki eru birtar upplýsingar um eina fornleif skammt sunnan þess.

Mynd 2: Staðsetning skráningarsvæðisins er sýnd á Íslandskortinu með rauðum punkti. © Fornleifastofnun Íslands og Náttúrufræðistofnun Íslands.

Við skráninguna var gengið skipulega yfir deiliskipulagsreitinn, allar fornleifar voru hnitsettar og öll yfirborðsummerki um minjar mæld upp með GPS-tæki af gerðinni Juniper Archer 4. Skráðar voru tvær fornleifar á jafnmörgum minjastöðum innan deiliskipulagsreitsins. Um vettvangsvinnu sá Ragnheiður Gló Gylfadóttir, fornleifafræðingur. Ragnheiður sá enn fremur um skýrsluskrif og kortagerð. Allar ljósmyndir í skýrslunni eru teknar af skrásetjara nema annað sé tekið fram og loftmyndir eru frá Loftmyndum ehf.

Í þessari skýrslu er gerð grein fyrir niðurstöðum skráningarinnar og uppbyggingin er með hefðbundnum hætti. Á eftir inngangskafli kemur yfirlit um fornleifaskráningu og löggjöf um minjavernd í landinu en í þriðja kafla er farið yfir skráningakerfi Fornleifastofnunar Íslands. Fjórði kaflinn er sjálf minjaskráin þar sem fjallað er um þær fornleifar sem skráðar voru innan úttektarsvæðis og í fimmta og jafnframt síðasta kaflanum er farið yfir helstu niðurstöður skráningarinnar. Aftast í skýrslu er heimildaskrá og þar aftan við minjakort.

1 Sjá Guðrún Alda Gísladóttir, 2002.

2. Um fornleifaskráningu

Fornleifaskráning snýst um að afla upplýsinga um staðsetningu minjastaða, greina þá eftir tegundum, og kanna ástand þeirra og afdrif. Hátt á aðra öld er liðið síðan skráning fornleifa hófst á Íslandi en þó er enn langt í land að til sé heildstæð skrá um fornleifar á landinu. Á síðustu áratugum 19. aldar voru margir minjastaðir kannaðir á vegum Hins íslenska fornleifafélags, einkum staðir sem á einn eða annan hátt tengdust fornsögum og sögu þjóðveldisins. Eftir aldamótin 1900 dró úr fornleifakönnun á vegum félagsins og var þráðurinn ekki tekinn upp að nýju fyrr en um og eftir 1980.

Skoðanir manna á því hvað teljast fornleifar hafa breyst mikið á þessum tíma. Skilningur hefur vaknað á nauðsyn þess að skrá upplýsingar um slíkar minjar og vernda þær fáu sem eftir eru fyrir komandi kynslóðir. Nauðsynlegra upplýsinga um gerð og ástand fornleifa er aðeins hægt að afla með vettvangsathugun og við það er venjulega átt með hugtakinu fornleifaskráning. Til þess að vettvangsathugun komi að fullu gagni verður þó fyrst að taka saman ýmsar upplýsingar, bæði skriflegar og munnlegar, sem vísa á minjastaði og geta gefið vísbendingar um hlutverk mannvirkjaleifanna (heimildaskráning).

Á undanförunum árum hafa verið gerðar breytingar á löggjöf um verndun fornleifa og hefur eftirlit með framkvæmd laganna verið aukið. Samkvæmt 21. grein laga um menningarminjar (nr. 80, 2012), eru allar fornleifar á Íslandi friðhelgar: „Fornleifum, [...] jafnt þeim sem eru friðlýstar sem þjóðminjar og þeim sem njóta friðunar í krafti aldurs, má enginn, hvorki landeigandi, ábúandi, framkvæmdaraðili né nokkur annar, spilla, granda eða breyta, hylja, laga, aflaga eða flytja úr stað [...]“. Er þessi fornleifakönnun í anda þeirra markmiða sem sett hafa verið með löggjöfinni. Mat á áhrifum framkvæmda á fornleifar gerir kröfur um fjölbætta athugun á heimildum og vettvangsrannsókn enda er skilgreining á fornleifum í lögum um menningarminjar víðtæk. Fornleifar teljast hvers kyns mannvistarleifar, á landi, í jörðu, í jökli, sjó eða vatni, sem menn hafa gert eða mannaverk eru á og eru 100 ára og eldri, svo sem:

a. búsetulandslag, skrudgarðar og kirkjugarðar, byggðaleifar, bæjarstæði og bæjarleifar ásamt tilheyrandi leifum mannvirkja og öskuhauga, húsaleifar hvers kyns, svo sem leifar kirkna, bænhúsa, klaustra, þingstaða og búða, leifar af verbúðum, naustum og verslunarstöðum og byggðaleifar í hellum og skútum,

b. vinnustaðir þar sem aflað var fanga, svo sem leifar af seljum, verstöðvum, bólum, mógröfum, kolagröfum og rauðablæstri,

c. tún- og akurgerði, leifar rétta, áveitumannvirki og aðrar ræktunarminjar, svo og leifar eftir veiðar til sjávar og sveita,

d. vegir og götur, leifar af stíflum, leifar af brúm og öðrum samgöngumannvirkjum, vöð, varir, leifar hafnarmannvirkja og bátalægi, slippir, ferjustaðir, kláfar, vörður og önnur vega- og siglingamerki ásamt kennileitum þeirra,

e. virki og skansar og leifar af öðrum varnarmannvirkjum,

f. þingstaðir, meintir hörgar, hof og vé, brunnar, uppsprettur, álagablettir og aðrir staðir og kennileiti sem tengjast siðum, venjum, þjóðtrú eða þjóðsagnahefð,

g. áletranir, myndir eða önnur verksummerki af manna völdum í hellum eða skútum, á klettum, klöppum eða jarðföstum steinum og minningarmörk í kirkjugörðum,

h. haugar, dysjar og aðrir greftrunarstaðir úr heiðnum eða kristnum sið,

i. skipsflök eða hlutar þeirra.

Minjar 100 ára og eldri teljast til fornleifa, en heimilt er þó að friðlýsa yngri minjar.

Það er skýrt af þessari skilgreiningu að fornleifar eru ekki aðeins öll mannvirki heldur einnig staðir sem á einn eða annan hátt tengjast menningu og atvinnuvegum. Þ.a.l. getur vönduð fornleifaskráning dregið fram heildarsvip bústaða og landnotkunar, ásamt menningarsögulegu samhengi þeirra í nærumhverfinu, s.s. álagablettum, vöðum og reiðleiðum. Þessari skilgreiningu er fylgt við hefðbundna fornleifaskráningu. Friðhelgað svæði frá ystu mörkum fornminjar skal vera 15 metrar nema annað sé ákveðið í samvinnu við Minjastofnun Íslands, og 100 m í tilfalli friðlýstra fornleifa. Ef hrófla þarf við fornleifum þarf að óska eftir sérstöku leyfi Minjastofnunar og sker hún úr um hvort þessháttar heimild verði veitt og með hvaða skilyrðum.

3. Aðferðir

Fornleifaskráning minjastaða á vegum Fornleifastofnunar Íslands er skráð í gagnagrunninn Ísleif. Í því kerfi er landinu skipt upp í svæði, sem jafnan eru jarðir, eða afréttir og önnur óbyggð svæði. Í gegnum tíðina hafa jarðir skipst og sameinast og landamerki breyst. Kerfið byggist þ.a.l. á almennri viðmiðun um hinar ýmsu landfræðilegu einingar (jarðir, hreppar, sóknir) sem er fest í tíma, þ.e. 1847. Á því ári var gefin út rækileg skrá (Jarðatal Johnsens) og er hún lögð til grundvallar. Hver sýsla hefur skammstafað heiti (ÁR, BO o.s.frv.) og hver jörð hefur þriggja stafa númer. Miðað er við jarðaskiptingu eins og hún kemur fyrir í Jarðatali 1847 og byggir tölusetning jarðanna á því. Skipting jarða um miðja 19. öld ræður ekki aðeins númerum í skránni heldur er miðað við hana þegar ákvarðað er hvaða jörð ákveðnir minjastaðir tilheyra. Hverjum minjastað er gefin kennitala sem er þriggja stafa númer sem hengt er við sýslutákn og jarðarnúmer (dæmi: BO-162:001). Á hverjum minjastað eru ein eða fleiri fornleifar og bætist númer fyrir hverja og eina aftan við (dæmi: BO-162:001:01).

Fornleifaskrá hvernar jarðar hefst á stuttu yfirliti yfir sögu jarðarinnar, eignarhald hennar og matsverð, og einnig er gefin stutt lýsing á búskaparaðstæðum, staðháttum og náttúrufari. Þar á eftir kemur listi yfir alla minjastaði sem fundust innan hvernar jarðar. Í skránni fær hver minjastaður eina efnisgrein og er framsetning upplýsinganna stöðluð. Í fyrstu línu hvernar greinar er auðkennisnúmer. Á eftir því kemur sérheiti staðar ef eitthvert er og síðan tegund. Með tegundarflokkun er leitast við að skilgreina hvers eðlis

Númer jarðar í Jarðatali Johnsens

Númer fornleifar á tiltekinni jörð

Sérheiti

Tegund

Hlutverk

Sýslutákn

E: 528751 N: 352323

SF-175:009

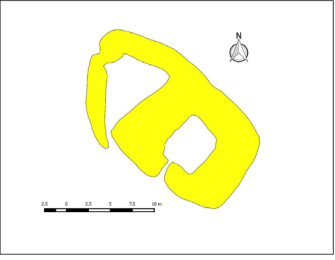
Sveinshlaða

tóft

hlaða

Sveinshlaða 009, horfi til norðurs

Ljósmynd af minjastað og uppmæling/teikning

Á túnakorti frá 1920 og bæjarteikningu danskra mælingamanna frá 1904 er sýnt útihús í túnjaðri um 210 m norðan við eldra bæjarstæði 001 og 80 m norðvestan við yngra bæjarstæði 003. Á þeim stað er staðileg hlöðutóft sem nefnist Sveinshlaða og samtengt eða eldra mannvirki norðvestan við hana. Sveinshlaða er 16 m suðvestan við miðlínu Skaftártúnguvegar (208) þar sem fyrirhugaðar eru framkvæmdir og telst því í stórhættu vegna vegagerðar. Tóftin er í túnjaðri fast suðvestan við Skaftártúnguveg (208). Túnið er í allmiklum halla til suðvesturs. Heildarstærð tóftarinnar er 23x14 m og snýr hún norðvestur-suðaustur. Í suðausturhluta hennar er Sveinshlaða sem er 15x13 m að stærð og snýr norðvestur-suðaustur. Hún er 5x6 m að innanmáli og snýr norðaustur-suðvestur. Hlaðan er niðurgrafin um 1 m og eru veggir hennar um 2 m á hæð innanmáls. Norðvestan við hlöðuna er annað hólfi eða annað mannvirki og er það torfhlaðið. Það er þríhyrningslaga og er 9x6 m að innanmáli, mjókkar til norðvesturs. Op virðist vera inn í það í suðurhorni. Veggir þess eru 0,3-0,4 m á hæð og 2-2,5 m á breidd en veggir hlöðunnar eru 4-5 m á breidd. Hólfin virðast vera samtengd en hlaðan er mun yngri að sjá en hólfið norðvestan við hana. Nokkur hólmyndun er undir norðvesturhluta tóftarinnar og ljóst að mannvirki hafa verið á þessum stað í langan tíma.

Hættumat: stórhætta, vegna vegagerðar
Heimildir: Túnakort 1920

Heimild sem vísað er í, nánari færsla í heimildaskrá

Hætta sem stæðjar að fornleif

Mynd 3: Dæmi um framsetningu á minjastað í skýrslum Fornleifastofnunar Íslands.

minjarnar eru, þ.e. hvort um er að ræða mannvirki af einhverju tagi sem enn sést, og þá hvers kyns (t.d. tóft, garðlag eða varða), mannvirki sem vitað var um samkvæmt rituðum eða munnlegum heimildum en er horfið, eða staður þar sem ekki hefur verið mannvirki en hefur menningarsögulega merkingu (s.s. álagablettur, reiðleið eða vað). Allir minjastaðir eru greindir til tegundar en hlutverk þeirra (s.s. bústaður, legstaður, vatnsból) er ekki alltaf hægt að ákvarða. Á eftir hlutverki kemur hnattstaða minjastaðarins í ISN93. Þar sem getið er um „heimild um“ t.d. útihús, þá er átt við að eingöngu eru til heimildir um staðinn, en minjar hafa ekki fundist á vettvangi við skrásetningu. Þótt engar minjar finnist, er engu að síður tekin hnattstaða staðarins ef unnt hefur verið að ákvarða hana á grundvelli fyrirbyggjandi upplýsinga með um 50 metra fráviki. Í annarri línu hefst lýsing minjastaðar oftast á tilvitnun í fyrirbyggjandi heimildir en síðan er staðsetningu hans og staðháttum lýst. Loks er lýsing á minjunum sjálfum ásamt öðrum upplýsingum sem við eiga. Í næstsíðustu línu er lagt mat á þá langvarandi hættu sem minjastaðurinn kann að vera í. Hættustigin eru eftirfarandi: 1) engin hættu, 2) hættu og 3) mikil hættu. Algengar langvarandi hættuorsakir eru t.d. ábúð í nágrenni minja, túnræktun eða uppblástur. Minjar á eða við svæði þar sem framkvæmdir eiga sér stað, eða innan skipulagsreits þar sem framkvæmdir eru fyrirhugaðar, teljast yfirleitt tímabundið mikilli hættu meðan framkvæmdir eru yfirvofandi og er hættumatið þannig notað til að vekja athygli á minjastöðum innan skipulags. Í síðustu línu er getið heimilda ef einhverjar eru, oft með skammstöfunum, en úr þeim er leyst í heimildaskrá aftast í skýrslunni.

4. Fornleifaskrá

ÁR-202 Litla Sandvík

Sögulegar heimildir:

1686: Jarðardýrleiki 20 hdr. Björn Lárusson, 104.

1709: Jarðardýrleiki 10 hdr. Þrír eigendur að jörðinni en einn ábúandi á henni allri. „Munnmæli eru, um að þessi jörð og Stóra Sandvík hafi að fornu verið ein jörð, og er það til líkinda hjer um, að óskift er öllum úthögum millum jarðanna, og brúkar hvör jörðin so sem hún þarf, nema þegar misjafnt eru mannaðar jarðirnar og menn slá úthaga... En so langt sem menn vita til, hafa þetta verið tvær lögbýlisjarðir og fult fyrirsvar á hverri.“ JÁM II, 102-3. „Litla-Sandvík var áður eitt hinna þriggja lögbýla sem voru á Sandvíkurtorfunni óskiptri. Líkindi eru fyrir því að jörðin sé yngst lögbýlanna, bæði Stóra-Sandvík og Eyði-Sandvík séu eldri. Ræður þeirri getgátu fyrst og fremst landfræðileg afstaða. Þá herma munnmæli að Eyði-Sandvík hafi fyrst heitið Eystri-Sandvík. Þau munnmæli styður Ferjumáldagi Kaldaðarneskirkju frá því um 1200 [sjá Kotferju ÁR-218:003] sem nefnir Sandvík ytri með þeim réttindum og skyldum sem bæði Stóra- og Litla-Sandvík höfðu síðar. Þannig má ráða af nokkrum líkum að bygging Litlu-Sandvíkur hefst ekki fyrr en um 1200, en jörðin hlýtur þó að hafa orðið til áður en hjáleigutímabilið hefst á 14. og 15. öld. Ö-Litla-Sandvík og Stóra-Sandvík II, 1. Árið 1905 var vesturhelmingur (Vesturbær) Stóru-Sandvíkur keyptur og lagður til Litlu-Sandvíkur. Nýbýli stofnað 1960 er Litla-Sandvík II.“ SB II, 348-9.

Landkostir:

Túnakort 1917: Tún 10,9 ha., allt sléttað. Matjurtagarðar 1588 m².

„Land Litlu-Sandvíkur og Stóru-Sandvíkur II er margklofið. Efst er gott beitiland í Sandvíkurheiði austanverðri og nær það upp að Ölfusá. Þar fyrir austan eru Uppengjar er liggja að landi Geirakots og Eyði-Sandvíkur. Túnin eru í fjórum pörtum meðfram Kaldaðarnesvegi en sunnan hans og túnanna eru Vesturbæjarengjar, grasgefnar og þýfðar. Þá á Litla-Sandvík mikið land í Breiðumýri austan Eyrarbakkegar.“ SB II, 348.

ÁR-202:025.01 *Kotferjugata* gata — leið

A: 398409, N: 381727

„En norður af Leyni hjá hólmunum er útgrafið mýrarfen, Grafarleynir sem nær upp að Grænutóft [049], norðan við Kotferjugötu. Þar var reimt og þótti illt að þurfa ríða þar framhjá,

Kotferjugata ÁR-202:025, horft til norðvesturs.

þegar dimmt var orðið“, segir í örnefnaskrá. Kotferjugata sést enn liggja til norðurs frá heimatúni Litlu-Sandvíkur allt að Kotferju ÁR-218. Leiðin var rakin innan úttektarsvæðis, um 70 m norðvestan við Grænutóft 049 og um 180 m sunnan við heystæði 048.

Á þessum slóðum er gróið hraun en víða eru rof og dælar. Svæðið einkennist af mosa og grasi og er fremur flatlent.

Leiðin var alls rakin á 50 m löngum

kafla í suðvesturhorni úttektarsvæðis, vestan við svokallaða Dali. Þar er leiðin uppi á vesturbrún gróins flóðs og stefnir norðvestur-suðaustur. Leiðin er vel troðin þar sem hún hlykkjast í heiðinni. Hún er 0,5-1 m á breidd en líklega ekki rudd. Hún er allt að 0,5 m djúp þar sem hún fer í gegnum lága hóla og börð en annars er um einfaldan moldarslóða að ræða sem viðhaldið er af búfénaði.

Almennt hættumat: hætta, vegna byggðar

Tímabundið hættumat: vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Litla-Sandvík og Stóra-Sandvík II, 4

ÁR-202:048.01 tóft — heystæði

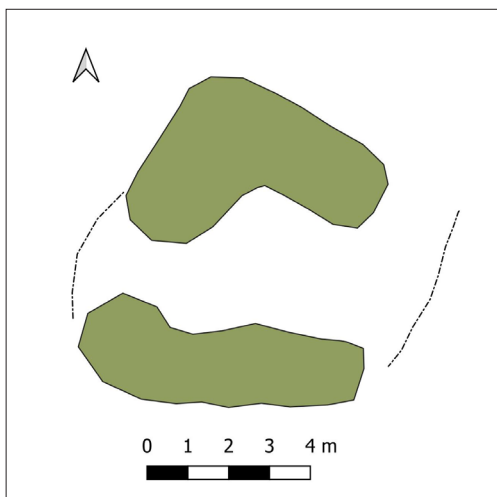
A: 398462, N: 381907

Heystæði er um 1,1 km norðan við bæ 001 og um 270 m norðan við Grænutótt 049. Heystæðið er uppi á lágri rimabrún, norðvestan við svokallaða Dali.

Umhverfis er gróið hraun en víða eru flóð og lautir. Hraunið, eða heiðin, er flatlend og hér og þar er jarðvegsrof þar sem glittir í mold,

Heystæði ÁR-202:048, horf til austurs.

Uppmæling af heystæðinu.

mel og hraun.

Heystæðið er 8,3x7,6 m að stærð og snýr austur-vestur. Norður- og suðurveggir sjást einna best en hinar hliðarnar eru rofnar að mestu og sjást sem þýfðir bakkar. Veggirnir eru 0,2-0,3 m á hæð, ytra byrði þeirra sést betur en hið innra. Þeir eru lyngi- og grasi vaxnir og sjást vel uppi á rímanum þrátt fyrir að umfang þeirra sé ekki mikið.

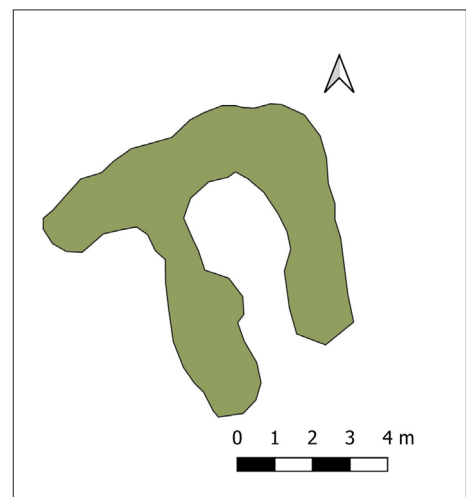
Almennt hættumat: hætta, vegna byggðar

Tímabundið hættumat: vegna framkvæmda

ÁR-202:049.01 Grænatóft tóft—beitarhús

A: 398640, N: 381640

„En norður af Leyni hjá hólmunum er útgrafið mýrarfen, Grafarleynir sem nær upp að Grænutóft, norðan við Kotferjugötu [025]. Þar var mjög reimt og þótti illt að þurfa að ríða þar framhjá, þegar dimmt var orðið. Norður af henni eru Dalirnir sem allir voru grasi grónir en urðu að moldarflogum, þegar áveitan kom, vegna vatnshækkunar í Leynum.“ Grænatóft er um 270 m sunnan við heystæði 048 og Kotferjugata 025 fer skammt vestan hennar. Tóftin er tæpum 1 km norðan við bæ 001 en beitarhúsið er ekki sýnt

Uppmæling af tóftinni.

Grænatóft Ár-202:049, horft til suðurs.

á herforingjaráðskorti 37 SA frá 1909.

Grænatóft er á áberandi grænum hól sem rís upp úr grónu hrauninu, eða heiðinni. Svæðið er flatlent en víða eru lautir og dælar.

Hóllinn er 17x12 m að stærð og snýr nánast norður-suður. Hann er 2-3 m á hæð, sléttur og grasi gróinn. Tóftin er efst á hólnum og þekur nánast allan hólinn en erfitt er að átta sig á umfangi veggja vegna mikils gróðurs. Hún er þó um 7,2x6 m að stærð og

snýr nánast norður-suður. Hún virðist grafin niður í sjálfan hólinn en veggir eru um 0,3 m að sjá á yfirborði. Tóftin opnast til suðurs og skiptist mögulega í tvö hólf.

Almennt hættumat: engin hættu

Heimildir: Ö-Litla-Sandvík og Stóra-Sandvík II, 4

5. Niðurstöður

Í september 2026 fór fram fornleifaskráning innan 4,8 ha deiliskipulagssvæðis (L211958) í landi Litlu-Sandvíkur, í sveitarfélaginu Árborg. Innan svæðisins er unnið að nýju deiliskipulagi og fyrirhuguð uppbygging á þremur byggingarreitum en lítið sem ekkert jarðrask hefur átt sér stað á svæðinu áður. Þegar eru komin nokkur sumarhús í landi Litlu-Sandvíkur og ljóst að landsvæðið mun taka frekari breytingum á næstu árum eftir því sem þeim fer fjölgandi. Innan deiliskipulagssvæðisins voru skráðar tvær fornleifar. Að auki var þriðji minjastaðurinn (ÁR-202:049) skráður, um 30 m sunnan marka deiliskipulags. Staðurinn var skráður vegna nálægðar við svæðið þótt hann teljist ekki í hættu vegna fyrirhugaðra framkvæmda. Línulegar fornleifar s.s. leiðir voru eingöngu raktar innan úttekarsvæðis.

Mynd 4: Horft til norðvesturs yfir úttekarsvæðið. Landið einkennist af grónu hrauni og rimum með flóðum inn á milli.

Úttekarsvæðið er í úthögum Litlu-Sandvíkur og einkennist af grónu hrauni með blautum dælum, rásum og lautum. Svæðið kallast einu nafni Heiðin og var áður að mestu nýtt til beitar en að auki voru dælar og mýrar þar slegnar. Að auki lágu leiðir í Heiðinni til næstu bæja og að Ölfusá. **Heystæði ÁR-202:048** ber vitni um nýtingu þessa svæðis til sláttar. Það er við svokallaða Dali en þar var votlent áður. **Grænatóft ÁR-202:049** er skammt sunnar og var hún að öllum líkindum beitarhús. **Kotferjugata ÁR-202:025** lá á milli Litlu-Sandvíkur og Kotferju og sést enn að stórum hluta í Heiðinni. Hún er að litlum hluta innan deiliskipulagsreitsins en aðrar þekktar leiðir eru utan hans. Varðveisla fornleifa á svæðinu er með besta móti en þær sjást allar enn.

Í takt við fyrirsmæli Minjastofnunar Íslands var á vettvangi bæði metin sú hætta sem

að minjum steðjar vegna framkvæmda (tímabundin hætta) og sú hætta sem að minjunum steðjar almennt, ef ekki kæmi til framkvæmda. Minjar innan deiliskráningarreits voru metnar í almennri hættu vegna byggðar. Við gerð tímabundins hættumats var metið hvort hætta gæti steðjað að minjunum ef ekki væri gripið til sérstakra ráðstafana og byggir tímabundna hættumatid á þeim grunni. Báðar minjarnar innan deiliskipulagsreitsins voru metnar í mikilli hættu vegna framkvæmdanna en hættan var þó hvorki talin óhjákvæmileg né ófyrstíðanleg. Hættumatinu er því fyrst og fremst ætlað að vekja athygli á því að fyrirhugaðar framkvæmdir kunni að ógna umræddum minjastöðum. Helgunarsvæði fornleifa er 15 m og hafa þarf það í huga við fyrirhugaðar framkvæmdir. Í tilvikum þar sem óhjákvæmilegt reyndist að raska fornminjum vegna framkvæmda er það hlutverk Minjastofnunar Íslands að úrskurða formlega um hvort og með hvaða skilmálum fornleifar í mikilli hættu megi víkja við slíkar aðstæður.

Mynd 5: Tóft ÁR-202:048 er innan byggingareits og til að komast hjá raski væri est að hnika fyrirhuguðu mannvirki til norðurs. ©Betula og Loftmyndir ehf

Heimildaskrá

Björn Lárusson. 1967. *The Old Icelandic Land Registers*. C.W.K. Gleerup: Lund

Guðrún Alda Gísladóttir. 2002. *Menningarminjar í Sandvíkurhreppi. Svæðisskráning*. FS182-02121. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.

JÁM II: *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns*. 1918-1921. Kaupmannahöfn: S.L. Möller.

SB II: *Sunnlenskar byggðir II: Flóinn*. 1981. Páll Lýðsson (ritstjóri). Reykjavík: Búnaðarsamband Suðurlands.

Þjóðskjalasafn Íslands. 2018. Túnakort í Sandvíkur- og Stokkseyrarhreppi frá 1917. Slóðin er: <https://testbirting.manntal.is/default.aspx?leit=U2FuZHbDrWssIExpdGxhLSBTY-W5kdsOta3VyaHJlcHB1ciDDgXJuZXNzw71zbGE=>

Ö-Litla-Sandvík og Stóra-Sandvík II. Páll Lýðsson skráði. Án ártals. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. Slóðin er: <https://nafnid.is/>

Heimildamaður:

Guðmundur Lýðsson

Minjakort

